

Vuorovaikutus ja yhteistyörakenteet ruokajärjestelmän kestävyysmuutoksen tukena

2.10.2025

Euroopan ruokajärjestelmän kehitystä määrittää lähivuosina tarve ratkaista yhtä aikaa ilmastonmuutokseen, ympäristöön, terveyteen ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Euroopan unionin Horizon Europe -ohjelman FOODPathS-projektin raportti ”Report on Trade-Offs and Co-Benefits” tarkastelee, millaisia hyötyjä ja kompromisseja liittyy siirtymään kohti turvallisia ja kestäviä ruokajärjestelmiä (Bruen ym., 2023).

Raportin tekijät kartoittivat 33 ruokajärjestelmän kestävyyttä edistävää esimerkkiä, kuten paikallisia ruokapoliittisia ohjelmia, ruokahävikin vähentämistoimenpiteitä ja kansainvälisiä kestävän kehityksen verkostoja. Lisäksi he haastattelivat 25 organisaatiota paikallisista yhdistyksistä globaaleihin toimijoihin saadakseen kokonaiskuvan siirtymään liittyvistä haasteista ja hyvistä käytännöistä. Yksi keskeinen havainto oli, että muutos edellyttää yhteistä visiota siitä, millainen on turvallinen ja kestävä ruokajärjestelmä. Jaetut tavoitteet helpottavat kompromissien hyväksymistä ja motivoivat toimijoita. Visiota ei voi rakentaa ylhäältä käsin, vaan sen on perustuttava osallistavaan päätöksentekoon, jossa myös pienet toimijat saavat äänensä kuuluviin.

Kestävyyden määritelmä toimialakohtainen

Tutkijat havaitsivat, että kestävyydelle ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää, sillä eri toimijat korostavat eri näkökulmia, esimerkiksi yrityksille taloudellinen kestävyys on keskeistä, terveysalan ammattilaisille ravitsemukselliset näkökulmat ja poliittisille päättäjille huoltovarmuus. Lisäksi kestävyyteen liittyvät kulttuuriset

ja sosiaaliset ulottuvuudet, kuten ruokaperinteet, ruoan saavutettavuus ja turvallisuus, ovat olennaisia.

Myös mittareiden asettaminen osoittautui haastavaksi. Yhtenäisiä indikaattoreita ei ole, vaan mittaaminen vaihtelee kontekstin mukaan. Ympäristötekijöitä, kuten päästöjen vähentämistä ja kiertotalouden ratkaisuja, seurataan jo laajasti. Sen sijaan sosiaaliset mittarit, kuten esimerkiksi terveellisen ruoan saavutettavuus ja tuottajien oikeudenmukainen palkitseminen, jäävät helposti vähemmälle huomiolle.

Osallistava hallinto muutoksen edellytys

Hallinnon osalta raportti painottaa, että muutos onnistuu vain osallistavan toiminnan kautta. Tämä tarkoittaa, että päätöksenteossa on oltava mukana viranomaiset, suuret ja pienet yritykset sekä laaja kansalaisyhteiskunta.

Muutossuosituksissa korostuu paitsi poliittisen sääntelyn rooli myös paikallisten ratkaisujen merkitys. Tuottajien ja kuluttajien välisten yhteyksien vahvistaminen, ruoan ympäristövaikutusten huomioiminen ja kulutustottumusten ohjaaminen ovat kaikki tärkeitä keinoja siirtymässä. Sekä kansallisen että EU-tason politiikan tulisi tukea näitä paikallisia aloitteita.

Raportti nostaa esiin myös keskeisiä aukkoja ja esteitä. Näitä ovat esimerkiksi rahoituksen puute, luottamuskuilu ruokaketjun eri osien välillä, vallan keskittyminen suurille toimijoille sekä vanhentunut lainsäädäntö. Muutoksen aikaansaaminen vaatii kaikilta ruokasektorin toimijoilta rohkeutta, yhteistyötä ja pitkäjänteistä sitoutumista.

Yhteistyörakenteet muutoksen tukena

Raportin tekijät korostavat, että ruokajärjestelmän muutosta ei voi rakentaa yksittäisten kokeilujen varaan. Tarvitaan rakenteita, jotka mahdollistavat vuorovaikutuksen ja yhteistyön. Yksi keskeinen ehdotus on ruokajärjestelmän kehittämisalustaverkoston perustaminen. Sen avulla erilaiset toimijat voisivat jakaa kokemuksia ja kehittää yhteisiä toimintamalleja.

Lisäksi tutkimus- ja innovaatiostrategian (SRIA eli Strategic Research and Innovation Agenda, Standing Committee on Agricultural Research, 2025) on otettava laajemmin huomioon paikalliset tarpeet. Osallistavat käytännöt ovat avainasemassa, kun toimijoita eri sektoreilta tuodaan yhteen. Raportti painottaa, että on aika siirtyä pelkästä hyvien käytäntöjen keräämisestä niiden laajamittaiseen toteutukseen. Tämä edellyttää valtarakenteiden tunnistamista ja purkamista, jotta koko ruokaketjun toimijoilla on aidosti mahdollisuus osallistua muutokseen.

Muutos on väistämättä monimutkainen ja täynnä kompromisseja, mutta se tarjoaa myös mahdollisuuden rakentaa ruokajärjestelmän, joka palvelee sekä ihmisten että ympäristön hyvinvointia.

Artikkeli on kirjoitettu osana Euroopan Unionin rahoittamia FOODPathS (Co-creating the prototype ‘Safe and Sustainable FOOD Systems PArTnersHip’) -projektia.

Terhi Junkkari
ETT, tutkijayliopettaja, projektipäällikkö FOODPathS (GA N°101059497) -projekti, ORCID 0000-0001-8816-7312
SEAMK

Lähteet

Bruen, A., Vordemfelde, J., Bindi, A., & Amorese, V. (2023). *Report on Trade-Offs and Co-Benefits (D7.1).* FOODPathS-hanke, Grant Agreement 101059497. https://zenodo.org/records/14588586

Standing Committee on Agricultural Research. (13.2.2025). *Research and innovation priorities for sustainable food systems in Europe and globally*. SCAR. https://scar-europe.org/images/FOOD/Deliverables/SCAR_Research-innovation-priorities-sustainable-food-systems_Europe-globally.pdf